

Puolustusvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamisesta ja asevelvollisuuslain 3 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamisesta ja asevelvollisuuslain 3 §:n muuttamisesta (HE 139/2018 vp): Asia on saapunut puolustusvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- perustuslakivaliokunta PeVL 59/2018 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitussihteeri Perttu Wasenius, puolustusministeriö
- vanhempi osastoesiupseeri Jyri Kopare, puolustusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Johannes Heikkinen, oikeusministeriö
- hallitusneuvos Joni Hiitola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erityisasiantuntija Elli Nieminen, työ- ja elinkeinoministeriö
- hallitussihteeri Sami Teräväinen, työ- ja elinkeinoministeriö
- valtioneuvoston oikeuskansleri Tuomas Pöysti, oikeuskanslerinvirasto
- valtiosyyttäjä Jorma Äijälä, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- erityisasiantuntija, syrjintätiimin vetäjä Robin Harms, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- erityisasiantuntija Pia Puolakka, Rikosseuraamuslaitos
- asessori, VT OTL Tuija Sundberg, Pääesikunta
- puheenjohtaja Jaakko Kivistö, Varusmiesliitto ry
- siviilipalvelusjohtaja Mikko Reijonen, Siviilipalveluskeskus
- edustaja Esa Noresvuo, Aseistakieltäytyjäliitto - AKL ry
- hallituksen puheenjohtaja Jukka Ropponen, Jehovan todistajat - Suomi
- lakimies Ilkka Kataja, Jehovan todistajat - Suomi
- professori Jukka Kekkonen, Helsingin yliopisto

Valiokunnan mietintö PuVM 5/2018 vp

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- Siviilipalveluskeskus
- Pääkaupunkiseudun ateistit ry
- professori Martin Scheinin

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan kumottavaksi Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annettu laki. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi asevelvollisuuslakia. Esityksen tavoitteena on varmistaa, että kaikkia uskonnollisia ja muita vakaumuksia kohdellaan Suomen asevelvollisuusjärjestelmässä perustuslain 6 §:ssä edellytetyllä tavalla yhdenvertaisesti ja syrjimättömästi. Esityksen tavoitteena on samalla varmistaa Suomen asevelvollisuusjärjestelmän toimivuus ja Puolustusvoimien kyky tuottaa Suomen puolustusjärjestelmän edellyttämät joukot.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Perustuslain 127 §:n 1 momentin mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään. Pykälän 2 momentin mukaan oikeudesta saada vakaumuksen perusteella vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään lailla.

Maanpuolustusvelvollisuuden sisältöä ei määritellä tarkemmin perustuslaissa, mutta säännöksen perustelujen mukaan se kattaa sotilaallisen maanpuolustuksen lisäksi muutkin isänmaan puolustamisen ja siinä avustamisen tavat. Valiokunta toteaa, että maanpuolustuksen käsite on perinteisesti yhdistetty nimenomaan aseellisen maanpuolustuksen toteuttamiseen. Maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä asevelvollisena puolustusvoimissa säädetään asevelvollisuuslaissa (1438/2007). Asevelvollisuuden suorittamisesta rajavartiolaitoksessa säädetään rajavartiolaitoksen hallinnosta annetussa laissa (577/2005) ja rajavartiolaissa (578/2005). Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta (194/1995) astui voimaan 1.4.1995.

Asevelvollisuuslain 3 §:n 2 momentin mukaan vapautuksesta sotilaalliseen maanpuolustukseen osallistumisesta vakaumuksen perusteella säädetään siviilipalveluslaissa (1446/2007) ja Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetussa laissa (645/1985).

Siviilipalvelukseen voi hakeutua normaalioloissa hakemuksen perusteella ilman vakaumuksen tutkintaa. Hakemus siviilipalvelukseen on hyväksyttävä, jos se täyttää laissa säädetyt muodolliset vaatimukset. Siviilipalveluksen tarkoituksena on asevelvollisen vakaumuksen huomioivan

Valiokunnan mietintö PuVM 5/2018 vp

palvelusmuodon tarjoaminen ja uskonnon ja omantunnonvapauden huomioon ottaminen maanpuolustusvelvollisuuden täyttämässä Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset huomioon ottavalla tavalla. Valiokunta pitää tärkeänä, että hallitus selvittää perustuslain 127 §:n mukaisen maanpuolustusvelvollisuuden laajempaa kehittämistä ja vahvempaa eriyttämistä asevelvollisuudesta, jotta jokaiselle löytyy paras tapa täyttää maanpuolustusvelvollisuutensa, sekä harkitsee laaja-alaisemmin menettelyjä erilaisten vakaumusten paremmaksi huomioimiseksi uskonnon ja omantunnon vapauden paremmaksi toteuttamiseksi.

Siviilipalveluksesta kieltäytymisestä — eli niin sanotusta totaalikieltäytymisestä — säädetään siviilipalveluslain 74 §:ssä. Pykälän mukaan siviilipalvelusvelvollinen, joka jättää saapumatta peruskoulutukseen tai työpalveluun, lopettaa sen tai ilmoittaa kirjallisesti kieltäytyvänsä siviilipalveluksesta, on tuomittava siviilipalveluksesta kieltäytymisestä vankeuteen ajaksi, joka vastaa puolta hänen jäljellä olevasta palvelusajastaan.

Varusmiespalveluksen suorittaa Suomessa vuosittain yli 20 000 henkilöä, joista noin 1 000 on naisia. Siviilipalveluksen suorittaa Suomessa vuosittain noin 1 500—1 800 henkilöä. Lisäksi vuosittain noin 200—700 varusmiespalveluksensa jo suorittanutta henkilöä hakeutuu reservistä siviilipalvelukseen suorittamalla siviilipalveluslain 8 luvussa tarkoitetun täydennyspalveluksen.

Totaalikieltäytyjiä on ollut vuosittain noin 30—50. Valtaosa totaalikieltäytyjistä suorittaa heille tuomitun rangaistuksen rikoslain 6 luvun 11 a §:n mukaisena valvontarangaistuksena. Valvontarangaistukseen tuomittu asuu kodissaan, mutta häntä valvotaan rangaistuksen aikana sekä sähköisesti teknisin välinein että muilla tavoin. Valvontarangaistuksessa oli vuonna 2017 yhteensä 30 henkeä, ja valvontarangaistuksesta kieltäytyneitä totaalikieltäytyjiä taas oli vankeudessa kyseisenä vuonna 3 henkeä.

Jehovan todistajien erivapaus maanpuolustusvelvollisuudesta

Jehovan todistajien vapautuslain perusteella myönnetään vuosittain noin 70—130 vapautusta asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana. Yhteensä lain nojalla on sen voimaantulosta lähtien vapautettu asevelvollisuuden suorittamisesta noin 3 300 henkilöä.

Helsingin hovioikeus antoi 23.2.2018 tuomion (HelHO 2018:4, R 16/738), jolla se hylkäsi syytteen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä ihmisten yhdenvertaisuuteen vedoten. Hovioikeus katsoi, että tuomitseminen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä on perustuslaissa kiellettyä syrjivää kohtelua Jehovan todistajiin nähden, jotka on lailla vapautettu sekä asepalveluksen että siviilipalveluksen suorittamisesta. Kysymys perustuslaissa säädetyn yhdenvertaisuuden vaatimuksen merkityksestä asiassa ratkaistiin hovioikeudessa seitsemän jäsenen vahvennetussa kokoonpanossa. Ratkaisu tästä kysymyksestä syntyi äänestyksen jälkeen (4—3). Syyttäjää haki asiassa valituslupaa korkeimmalta oikeudelta, mutta ei sitä saanut.

Helsingin hovioikeuden tuomio totaalikieltäytymistä koskevassa asiassa vaarantaa puolustusvaliokunnan mielestä asevelvollisuusjärjestelmän toimivuuden ja korostaa siksi välitöntä tarvetta lainsäädännön muuttamiselle. Jos totaalikieltäytymisestä ei aiheudu henkilölle minkäänlaisia seuraamuksia, muodostuu koko asevelvollisuusjärjestelmästä tosiasiallisesti vapaaehtoinen.

Valiokunnan mietintö PuVM 5/2018 vp

Tämä puolestaan vaarantaa puolustusvoimien kyvyn tuottaa vuosittain Suomen puolustusjärjestelmän edellyttämät joukot.

Asevelvollisuusjärjestelmän merkitys Suomen puolustuskyvyn kannalta

Valiokunta toteaa, että Suomen sodan ajan vahvuus on 280 000 henkeä. Puolustusvoimissa työskentelee kuitenkin vain noin 8 000 ammattisotilasta ja noin 4 000 siviiliä. Suomen sodan ajan joukkokokoonpano perustuu 95-prosenttisesti reserviläisten käyttöön. Tätä taustaa vasten on välttämätöntä, että joukkotuotannossa koulutetaan myös jatkossa nykyinen määrä (noin 20 000 varusmiestä), jotta sodan ajan joukkoihin — operatiiviset, alueelliset ja paikalliset joukot — saadaan sijoitettua osaavaa reserviä.

Puolustusvaliokunta on arvioinut asevelvollisuusjärjestelmän merkitystä tarkemmin puolustuslonteosta antamassaan mietinnössä (PuVM 4/2017 vp). Valiokunta korosti mietinnössään, että koko maan kattavan alueellisen puolustusjärjestelmän kulmakivi on yleinen asevelvollisuus. Valiokunta toi mietinnössään myös esiin tarpeen kehittää asevelvollisuutta jatkuvasti siten, että järjestelmä nauttii myös jatkossa kansakunnan laajaa tukea. Valiokunta viittaa tässä yhteydessä Maanpuolustuksen tiedotuskunnan kyselytutkimukseen (2018), jossa 74 prosenttia suomalaisista kannatti yleiseen asevelvollisuuteen perustuvaa puolustusjärjestelmää.

Toteuttamisvaihtoehdot

Hallituksen esityksessä on käyty läpi eri toteuttamisvaihtoehtoja sen suhteen, miten Jehovan todistajien asemaa tulee tarkastella. Esityksessä todetaan, ettei nykytilan säilyttäminen ole realistinen vaihtoehto Helsingin hovioikeuden tuomion jälkeen. Valiokunta yhtyy tähän arvioon.

Esityksessä on yhtenä vaihtoehtona arvioitu nykyisen vapautuslain laajentamista. Vapautuslain soveltamisalan laajentaminen on mahdollista toteuttaa siten, että vapautus perustuu huolelliseen tutkintamenettelyyn tai muuten tiukkoihin ehtoihin, jolloin vapautettujen määrä jää tosiasiallisesti suhteellisen pieneksi. Esityksen mukaan tällainen järjestelmä ei vaaranna yleistä asevelvollisuutta, mutta on muuten monilta osin ongelmallinen. Valiokunta pitää perusteltuina esityksessä esiin tuotuja näkemyksiä siitä, että niin yhteisön jäsenyyteen kuin henkilökohtaisen vakaumuksen tutkintaan perustuvaan vapauttamismenettelyyn liittyy huomattavasti nykyjärjestelmää suurempia yhdenvertaisuus- ja muita ongelmia. Valiokunta huomauttaa, että vakaumuksentutkintamenettely on väistämättä mielivaltaisen, koska syrjimättömiä kriteerejä on käytännössä mahdotonta luoda. Lisäksi järjestelmän, jossa ulkopuolinen viranomaistaho tai tuomioistuimien arvioi henkilön uskonnollisen tai eettisen vakaumuksen aitoutta ja syvyyttä, ei voida katsoa kuuluvan nykyaikaiseen oikeusvaltion.

Esityksessä tarkastellaan myös perustuslain maanpuolustusvelvollisuutta koskevan säännöksen muuttamismahdollisuutta. Jehovan todistajien kielteinen suhtautuminen siviilipalvelukseen on perinteisesti perustunut suurelta osin siihen, että myös siviilipalvelus kytkeytyy perustuslain 127 §:ssä säädettyyn maanpuolustusvelvollisuuteen. Ongelmaa on ainakin jossain määrin mahdollista hälventää muuttamalla maanpuolustusvelvollisuus yleisemmäksi kansalaispalvelusvelvollisuudeksi, jonka yhtenä osa-alueena on asevelvollisuus. Esityksessä tuodaan valiokunnan mielestä oikein esiin se näkökulma, että maanpuolustusvelvollisuutta voidaan jo nykyään pitää

Valiokunnan mietintö PuVM 5/2018 vp

huomattavasti aseellista maanpuolustusta laajempänä käsitteenä, joka kytkeytyy yhteiskunnan kokonaisturvallisuuteen. Asevelvollisuuden suorittaminen on näin ollen vain yksi maanpuolustusvelvollisuuden muoto.

Esityksessä on lisäksi pohdittu nykytilan muuttamista siten, että vapautuksen sijaan Jehovan todistajat veloitetaan suorittamaan jokin korvaava palvelus, joka ei perustu lainkaan maanpuolustusvelvollisuuteen. Korvaava palvelus voi olla suoritettavissa esimerkiksi uskonnollisessa yhdyskunnassa. Esityksessä tuodaan esiin, että yhdelle uskontokunnalle säädettyyn korvaavaan palvelukseen liittyy kuitenkin edelleen samoja perustuslakiin liittyviä ongelmia kuin vapautukseenkin ja tällainen sääntely asettaa edelleen eri vakaumukset eriarvoiseen asemaan perustuslain 6 §:ssä säädetyn yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Koska palvelus ei lisäksi voi perustua perustuslain 127 §:ssä tarkoitettuun maanpuolustusvelvollisuuteen, sen perustaksi tarvitaan jokin muu perustuslain tasoinen sääntely.

Edellä todettuun viitaten hallitus esittää yksinkertaisimpana ratkaisuna yhdenvertaisuusongelman poistamiseen nykyisen Jehovan todistajien vapautuslain kumoamista, jolloin kaikkia vakauksia kohdellaan lainsäädännössä samalla tavalla. Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena ja kiirehtii sen saattamista voimaan, jotta nykyinen epäselvä sääntelytilanne saadaan korjattua. Valiokunta puoltaa esityksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Perustuslakivaliokunta esittää lausunnossaan (PeVL 59/2018 vp), että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, 1. lakiehdotus kuitenkin vain, jos valiokunnan sen 2 §:n 3—5 momenttia koskevat valtiosääntöoikeudelliset huomautukset otetaan asianmukaisesti huomioon.

Jehovan todistajien suhtautuminen siviilipalvelukseen

Jehovan todistajat on Suomessa jäsenmäärältään suurin rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta. Yhdyskunnassa oli vuoden 2017 lopussa noin 17 700 jäsentä. Jehovan todistajat -uskonnollinen yhdyskunta on osa maailmanlaajuisesti toimivaa, keskusjohtoisesti järjestäytyntä uskonnollista liikettä. Ylin päättävä elin on Yhdysvalloissa kokoontuva Jehovan todistajien hallintoelin, joka koordinoi liikkeen toimintaa ja käytäntöjä sekä päättää liikkeen raamatuntulkinnasta.

Saadun selvityksen mukaan Jehovan todistajien raamatuntulkinta ei ole muuttamaton, vaan siinä on liikkeen historian aikana tapahtunut useita muutoksia. Jehovan todistajien suhtautuminen siviilipalvelukseen on vuoden 1985 vapautuslain säätämisen jälkeen muuttunut. Yhdyskunta ei enää kiellä jäseniltään siviilipalveluksen suorittamista, eikä siviilipalveluksen suorittamisesta seuraa jäsenelle kielteisiä seuraamuksia yhdyskunnan sisällä. Kysymys siviilipalveluksen suorittamisen uskonnollisesta hyväksyttävyydestä jää siten kunkin jäsenen yksilökohtaisen harkinnan varaan.

Jehovan todistajien kielteinen suhtautuminen siviilipalvelukseen on perinteisesti perustunut suurelta osin siihen, että myös siviilipalvelus kytkeytyy perustuslain 127 §:ssä säädettyyn maanpuolustusvelvollisuuteen. Valiokunta toteaa, että suomalaisen yhteiskuntaan kohdistuvat uhkat ovat

Valiokunnan mietintö PuVM 5/2018 vp

kuitenkin nykyään huomattavasti monimuotoisempia ja vaikeammin hahmotettavia kuin aiemmin, ja vain osaan niistä voidaan vastata aseellisen maanpuolustuksen keinoin. Tämän takia myös maanpuolustuksen käsitteen ja sisällön voidaan nähdä kehittyneen ja kattavan myös täysin siviiliperusteisen ja aseettoman suomalaisen yhteiskunnan suojelemisen ja siihen varautumisen. Esimerkkinä tällaisesta toiminnasta voidaan mainita pelastustoiminta koko laajuudessaan. Toimintaympäristön muutosta ja kehitystä kuvaa muun muassa yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa kuvattu kokonaisturvallisuuden ajattelumalli.

Myös siviilipalvelusta on kehitetty vapautuslain säätämisen jälkeen. Valiokunta toteaa, että siviilipalveluslaissa on useita säännöksiä, joiden tarkoituksena on mahdollistaa, etteivät omantunnon syyt ole esteenä siviilipalveluksen suorittamiselle. Siviilipalveluslain 8 §:n mukaan siviilipalveluspaikkana voi toimia uskonnonvapauslain (453/2003) 2 §:ssä tarkoitettu uskonnollinen yhteiskunta tai sen seurakunta, siviilipalveluslain 15 §:n mukaan siviilipalvelusvelvollisen vakaumus on otettava huomioon siviilipalveluspaikkaa määrättäessä ja 36 §:n mukaan siviilipalvelus on järjestettävä siten, etteivät palvelustehtävät ole ristiriidassa siviilipalvelusvelvollisen vakaumuksen kanssa. Jehovan todistajilla on siis valiokunnan mielestä aito mahdollisuus harkita vaihtoehtoja siviilipalveluksen suorittamisen ja siitä kieltäytymisen välillä.

Ehdotetun vapautuslain kumoamisen myötä kysymykseksi nousee, päättääkö Jehovan todistajiin kuuluva henkilö suorittaa siviilipalveluksen vai kokeeko hän, että omantunnon syyt estävät myös siviilipalveluksen suorittamisen. Esityksen perusteluissa kuvatulla tavalla on valiokunnan mielestä mahdotonta arvioida etukäteen, kuinka suuri osa Jehovan todistajista suorittaa siviilipalveluksen ja kuinka suuri osa siitä kieltäytyy. Valiokunta toteaa, että haasteeksi Jehovan todistajille voi tulla heidän vakaumukseensa soveltuvan palveluspaikan löytäminen. Jehovan todistajien erivapauslain kumoamisen jälkeen valiokunta pitää tärkeänä sen kysymyksen pikaista selvittämistä, millä kriteerein Jehovan todistajien omat seurakunnat täyttävät siviilipalveluslain 8 §:n siviilipalveluspaikan kriteerit. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Jehovan todistajien omien seurakuntien osalta keskeinen tarkasteluun tuleva kysymys on se, onko palveluspaikalla riittävästi henkilöresursseja siviilipalvelusvastuiden hoitamiseksi asianmukaisella tavalla.

Valiokunta toteaa, että Jehovan todistajien erivapauden poistamisen jälkeen siviilipalvelusmiesten määrä voi hetkellisesti nousta sadoilla henkilöillä; siirtymäkauden jälkeen lukumäärä on edellä kuvattu 70—130 henkilöä vuodessa. Tämä on otettava huomioon siviilipalveluskeskuksen resursoinnissa. Valiokunta huomauttaa lisäksi, että mikäli totaalikieltäytyjien määrä nousee merkittävästi lakimuutoksen seurauksena, myös Rikosseuraamuslaitoksen on tärkeää saada tarvittavat lisäresurssit vastatakseen tilanteesta syntyviin kustannuksiin.

Perustuslakivaliokunnan yleisarvio esityksestä

Perustuslakivaliokunta kehotti perustuslakiuudistuksen yhteydessä hallitusta arvioimaan ennen uuden perustuslain voimaantuloa säädettyjen poikkeuslakien tarpeellisuutta ja suhdetta perustuslain säännöksiin sekä ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin sääntelyn saattamiseksi perustuslain vaatimuksia vastaavaksi. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että tätä taustaa vasten poikkeuslakina voimassa olevan vapautuslain kumoamiseen on syytä suhtautua myönteisesti. Hallituksen esitystä voidaan perustuslakivaliokunnan mukaan pitää perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussääntelyn ja siihen liittyvän 2 momentin syrjäntäkieltosääntelyn kannalta ongelmattoma-

Valiokunnan mietintö PuVM 5/2018 vp

na, pois lukien 1. lakiehdotuksen siirtymäaikajärjestely. Perustuslakivaliokunta ei katso myöskään perustuslain 11 §:n muodostavan estettä kumota vapautuslakia.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Hallituksen esityksen perusteluiden (s. 14) mukaan vapautuslain kumoaminen ehdotetaan toteuttavaksi siten, että vapautus voidaan myöntää henkilölle, jonka Jehovan todistajien vapautuslain mukainen vapautushakemus on pantu vireille ennen kumoamislain voimaantuloa. Lain kumoaminen ei myöskään vaikuta niiden henkilöiden oikeusasemaan, joille on myönnetty Jehovan todistajien vapautuslain mukainen vapautus ennen kumoamislain voimaantuloa. Vapautuslain kumoamisella ei siten ole hallituksen käsityksen mukaan takautuvia oikeusvaikutuksia. Lakiehdotuksen 2 §:n 2 momentin mukaan henkilöön, joka on hakenut vapautuslain 4 §:ssä tarkoitettua vapautusta ennen uuden lain voimaantuloa, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Pykälän 3 momentin mukaan henkilö, joka on hakenut vapautuslain 2 §:ssä tarkoitettua lykkäystä ennen tämän lain voimaantuloa, voi kolmen kuukauden kuluessa lain voimaantulosta hakea vapautusta asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana.

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että ehdotettu siirtymäsääntely 2 §:n 3 momentissa asettaa henkilöt nimenomaisesti eri asemaan uskonnon tai vakaumuksen perusteella. Säännös merkitsee perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan sitä, että oikeuskäytännössä ilmeisen perustuslain vastaiseksi todettua järjestelyä voitaisiin lain nimenomaisen säännöksen nojalla jatkaa vielä kolme kuukautta lain tultua voimaan. Syrjivän lainsäädännön soveltamisesta tulisi perustuslakivaliokunnan mielestä pidättäytyä välittömästi eikä jatkaa sitä. Ehdotettu 2 §:n 3 momentti, joka tekisi lykkäystä hakeneelle mahdolliseksi hakea kolmen kuukauden siirtymäajan aikana suoraan vapautusta asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana, menee vielä pidemmälle kuin nykyinen sääntely, joka mahdollistaa vapautuksen myöntämisen vasta tilanteessa, jossa henkilöle ei hänen ikänsä puolesta enää voida myöntää lykkäystä.

Perustuslakivaliokunta pitää hallituksen esityksen perusteluja perustuslain 6 §:n 2 momentin syrjintäkiellon kannalta riittämättöminä oikeuttamaan uskontoon ja vakaumukseen perustuvan erilaisen kohtelun jatkamisen siirtymäajanjaksona. Täten ehdotettu 2 §:n 3 momentin säännös, jonka mukaan lykkäystä hakeneet voisivat hakea siirtymävaiheessa suoraan vapautusta asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana, merkitsisi perustuslain kieltämää eri asemaan asettamista. Perustuslakivaliokunta katsoo, että perustuslain 6 §:stä johtuvista syistä 1. lakiehdotuksen 2 §:n 3 momentti ja siihen liittyvät menettelysäännökset 4 ja 5 momentissa pitää poistaa laista. Tämä on edellytys lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Edellä todettuun viitaten puolustusvaliokunta ehdottaa 1. lakiehdotuksesta poistettavaksi 2 §:n 3—5 momentit.

Oikeusministeriö on kiinnittänyt puolustusvaliokunnan huomiota siihen, että siirtymäsäännöksen poistaminen saattaa lisätä kieltäytymistä koskevien asioiden käsittelyä rikosprosessissa. Arvioitavaksi voi muun muassa tulla tilanne, jossa lykkäyksen saanut Jehovan todistaja, joka ei täytä vapautumishakemuksen ehtoja, kieltäytyy ennen vapautuslain kumoavan lain voimaantuloa. Rikoslain 3 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan rikokseen sovelletaan sitä lakia, joka oli voimassa, kun rikos tehtiin. Siviilipalveluksesta kieltäytymisen tekohetki on määritelty siviilipalveluslain 74 §:ssä ja asevelvollisuudesta kieltäytymisen asevelvollisuuslain 118 §:ssä. Puolustusva-

Valiokunnan mietintö PuVM 5/2018 vp

liokunta toteaa, että hovioikeuden ratkaisun jälkeen tehtyjen tekojen osalta on korostettava taannehtivan rikoslain kiellon ja lievemmän lain soveltamisen merkitystä sekä Jehovan todistajien että muiden uskontonsa ja vakaumuksensa perusteella kieltäytyneiden osalta.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Puolustusvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 139/2018 vp sisältyvän 2. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 139/2018 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annettu laki (645/1985).

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Henkilöön, joka on hakenut Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain 4 §:ssä tarkoitettua vapautusta ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

~~Henkilö, joka on hakenut Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain 2 §:ssä tarkoitettua lykkäystä ennen tämän lain voimaantuloa, voi kolmen kuukauden kuluessa tämän lain voimaantulosta hakea vapautusta asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana. Hakemus on laadittava pääesikunnan vahvistaman kaavan mukaiselle lomakkeelle, ja siihen on liitettävä Jehovan todistajat -nimisen uskonnollisen yhdys-~~

Valiokunnan mietintö PuVM 5/2018 vp

kunnan tai sen seurakunnan enintään kaksi kuukautta aikaisemmin antama virallinen todistus siitä, että asevelvollinen kuuluu sanottuun uskonnolliseen yhdyskuntaan.

Edellä 3 momentissa tarkoitetun vapautuksen myöntämisestä päättää aluetoimisto. Vapautus voidaan myöntää, jos henkilö osoittaa kuuluvansa Jehovan todistajat -nimiseen rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan ja ilmoittaa, että uskonnolliseen vakaumukseen perustuvat vakavat omantunnonsyyt estävät häntä suorittamasta asevelvollisuutta aseellisessa palveluksessa tai missään sitä korvaavassa palveluksessa. Jollei vapautusta voida myöntää, asianomainen on määrätävä suorittamaan asevelvollisuutensa asevelvollisuuslaissa (1438/2007) tai siviilipalveluslaissa (1446/2007) säädetyssä järjestyksessä.

Aluetoimiston 4 momentissa tarkoitettuun päätökseen saa vaatia oikaisua siten kuin hallintolaissa (434/2003) säädetään. Aluetoimiston oikaisuasiassa antamaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla kutsunta asiain keskuslautakuntaan. Valituksen käsittelyyn kutsunta asiain keskuslautakunnassa sovelletaan asevelvollisuuslain 12 luvun säännöksiä.

2.

Laki

asevelvollisuuslain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan asevelvollisuuslain (1438/2007) 3 §:n 2 momentti seuraavasti:

3 §

Muu lainsäädäntö ja kansainväliset velvoitteet

Vapautuksesta sotilaalliseen maanpuolustukseen osallistumisesta vakaumuksen perusteella säädetään siviilipalveluslaissa (1446/2007).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 14.2.2019

Valiokunnan mietintö PuVM 5/2018 vp

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

varapuheenjohtaja Mika Kari sd
jäsen Thomas Blomqvist r
jäsen Timo Heinonen kok
jäsen Marisanna Jarva kesk
jäsen Antti Kaikkonen kesk
jäsen Seppo Kääriäinen kesk
jäsen Krista Mikkonen vihr
jäsen Markus Mustajärvi vas
jäsen Riitta Mäkinen sd
jäsen Lea Mäkipää sin
jäsen Markku Pakkanen kesk
jäsen Jaana Pelkonen kok
jäsen Jari Ronkainen ps
jäsen Mikko Savola kesk
varajäsen Eero Reijonen kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola